

[POČETNA](#) > [SLAVONSKI BROD](#) > [ŽIVOT](#)

[POČETNA](#) > [SLAVONSKI BROD](#) > [ŽIVOT](#)

Autor: Ivan Majstorić

PRIJE 20 sati

[KAKO SU MLADI OSTALI NA SELU](#)

„Kritična masa“ mladih ključna za demografsku revitalizaciju sela

Ključne politike trebale bi poticati zadržavanje stanovništva, ali i ohrabrivati preseljenja iz gradova kroz porezne olakšice, subvencionirano stanovanje i benefite, da ruralna područja budu konkurentna do te mjere da ne bi o preseljenje razmatrali samo pojedinci i avanturisti, već značajniji dio populacije.

STRUČNE razgovore u sklopu serije članaka „Kako su mladi ostali na selu - Primjeri društvenog angažmana mladih u Brodsko-posavskoj županiji“ završavamo s **Tomislavom Belićem** (33), višim asistentom na Sveučilišnom odjelu za sociologiju Hrvatskog katoličkog sveučilišta u Zagrebu. Njegovi znanstveno-istraživački interesi su prostorni obrasci demografskih promjena s naglaskom na fertilitet, odnos fertiliteta i društveno-gospodarskog razvoja, projekcije

stanovništva i mogućnosti demografske revitalizacije. U našem razgovoru obuhvatili smo upravo navedene teme kako bismo bolje razumjeli mogućnosti demografske revitalizacije ruralne Hrvatske.

PIŠE IVAN MAJSTORIĆ

U Bodovaljcima, malom selu Općine Vrbje, mladi osnovali udruhu

Oglas

Otkrij Black Friday ponudu HP laptopa – pronađi svoj novi uređaj po super cijeni!

VEGAS.HR i EGT DIGITAL uključili su vatromet: 20% CASHBACK u pravom novcu aktivan je 24.-30.11. Iskoristi priliku odmah. 18+ Igraj odgovorno

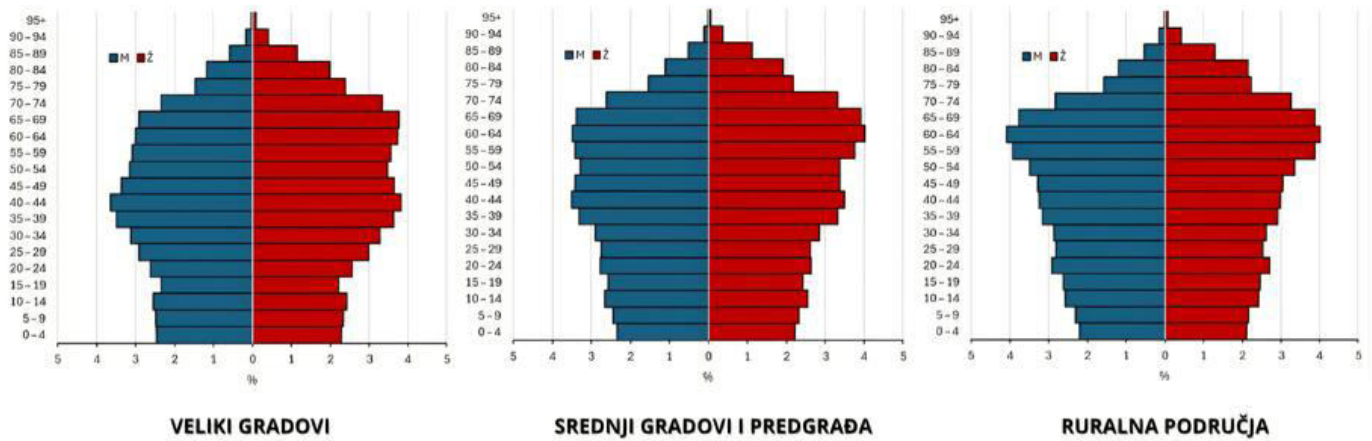

Hrvatsko katoličko sveučilište Zagreb

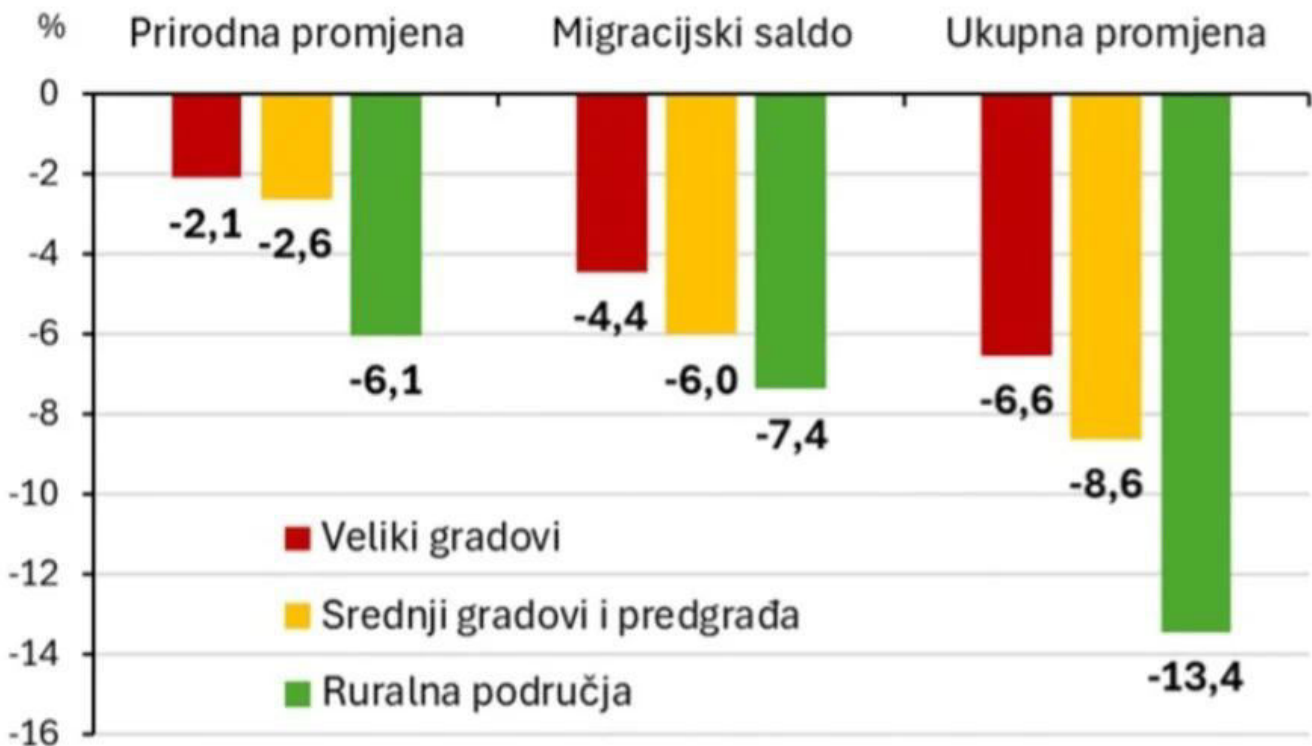
Možete li nam objasniti trenutačne demografske procese u ruralnim područjima Hrvatske s naglaskom na najveće promjene u posljednjem međupopisnom razdoblju? Događa li se i u njima odgoda roditeljstva kao i u gradovima?

Suvremeni demografski procesi u ruralnim područjima Hrvatske posljedica su višedesetljetnih društveno-gospodarskih i demografskih procesa koji su doveli do toga da su danas gotovo sve razvojne silnice usmjerene protiv ruralnih područja, a broj stanovnika po inerciji pada, unatoč višem fertilitetu u odnosu na urbana područja. S obzirom na raznovrsnost tipova ruralnih područja, demografska dinamika varira u prostoru. Ona pokrivaju kontinuum od suburbanih područja velikih gradova, koja u recentnom razdoblju često bilježe pozitivniju dinamiku u odnosu na velike gradove, pa sve do naselja ruralne periferije koja ubrzano izumiru.

Tomislav Belić

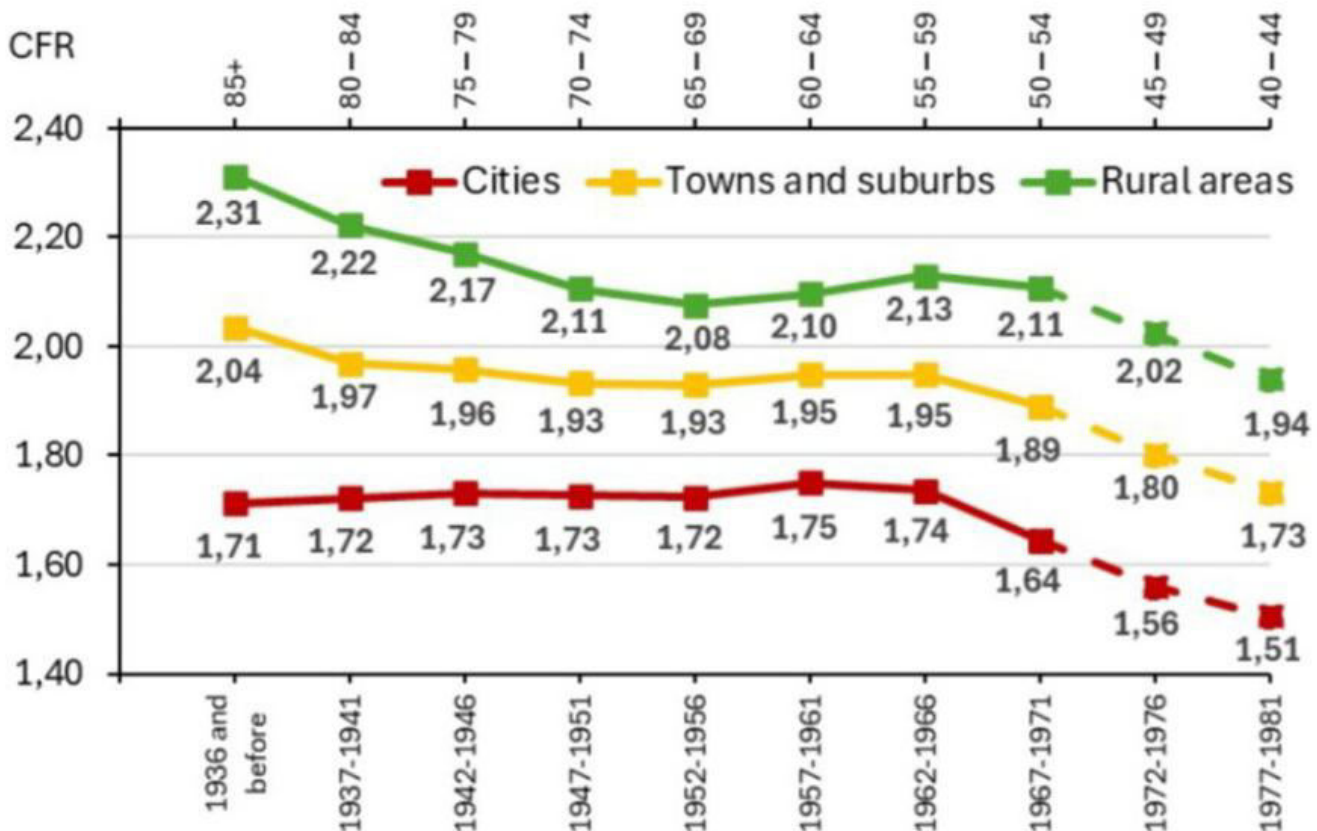
Ruralna područja u cjelini bilježe osjetno negativnije stope prirodne promjene u usporedbi s gradovima, a uzrok tome nije slabiji intenzitet rađanja, već izrazito nepovoljna dobna struktura koja pak je posljedica kontinuiranih iseljavanja u gradove. Migracijske silnice desetljećima su „oduzimale“ mlado i fertilno stanovništvo ruralnim područjima i preusmjeravale ga gradovima. S vremenom se osnaživao negativan populacijski momentum, odnosno začaran krug erodiranja dobne strukture, starenja i depopulacije.

Tomislav Belić

No ironija je u tome što ruralna područja zapravo imaju značajno viši fertilitet – prema kohortnoj stopi fertiliteta za generacije izašle iz fertilnog razdoblja, urbano-ruralna razlika je gotovo pola djeteta po ženi. Taj silan reproduktivni potencijal se prelijeva u urbana područja ili izvan zemlje, da bi ondje bio ostvaren u bitno manjoj mjeri. Primjerice obitelj, koja bi živeći u manjoj sredini imala dvoje ili troje djece, preseli u grad, da bi ondje planirala dvoje, a na kraju zbog raznih okolnosti ima samo jedno dijete. Tu se radi o pozadinskom strukturalnom mehanizmu koji smanjuje nacionalnu razinu

fertiliteta ili ograničava njegov potencijalni rast. Budući da je iseljavanje iz ruralnih područja ograničavajući faktor fertiliteta Hrvatske, ublažavanje iseljavanja tog procesa definitivno mora biti prioritarno razvojno pitanje.

Tomislav Belić

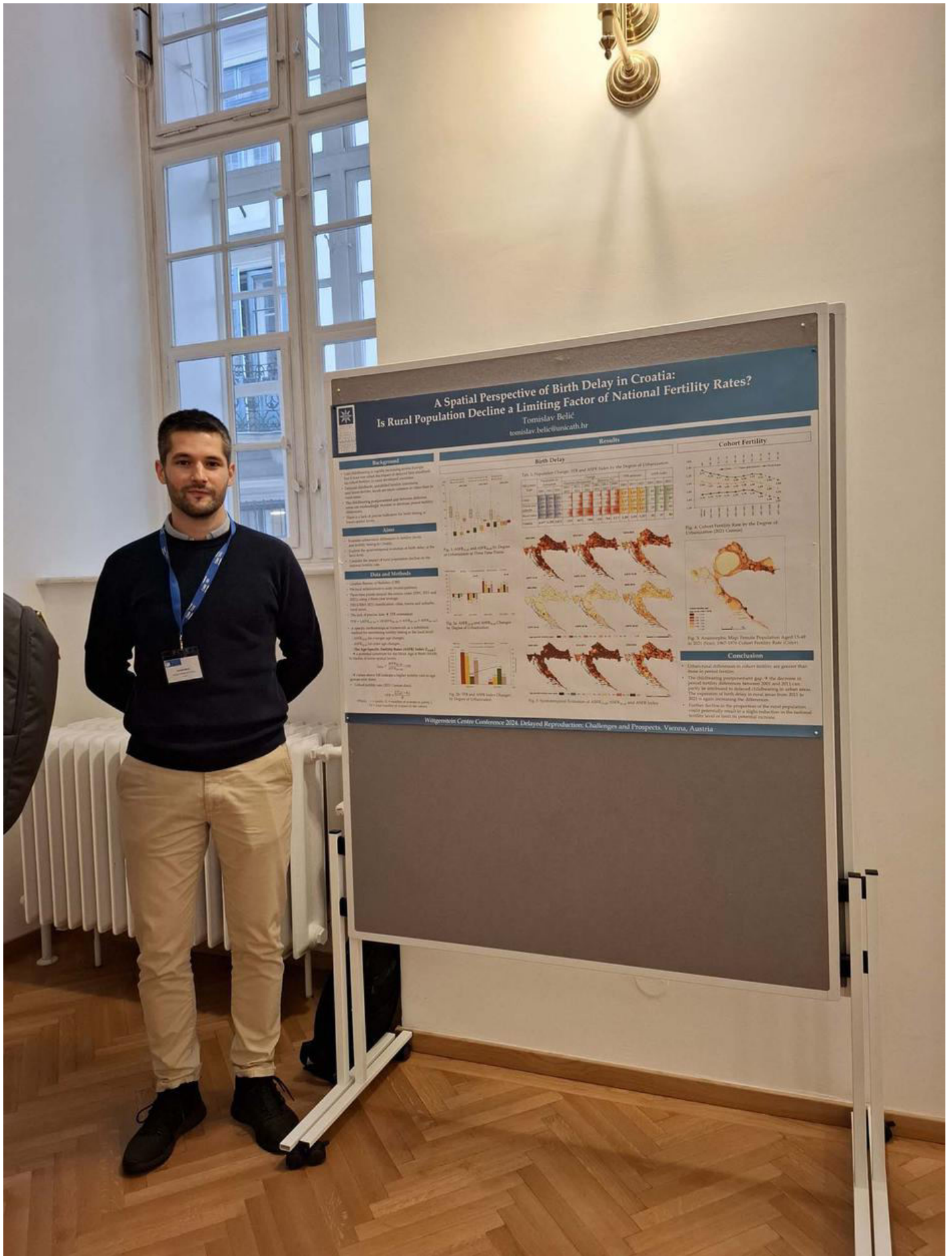
Iako su urbano-ruralne razlike u visini fertiliteta značajne, one se smanjuju. Fenomen odgode rađanja, koji je najprije bio izražen u velikim gradovima u posljednja se dva desetljeća procesom prostorne difuzije postupno širio i na predgrađa, manje gradove i ruralna područja. Glavni su uzroci odgode rađanja kombinacija produljenog obrazovanja, kasnijeg ulaska na tržište rada, ekonomske nesigurnosti, stambenih poteškoća i promjene vrednota s fokusom na samoispunjenje. Rezultat je snažan pad fertiliteta u mlađoj dobi i porast u kasnijoj dobi. Premda je odgoda rađanja zahvatila ruralna područja Hrvatske, gradovi bi i dalje trebali prednjačiti po odgođenim rađanjima koja kasnije nisu realizirana.

Mogu li se demografski procesi u ruralnim područjima Slavonije usporediti s istima u Dalmaciji, Lici i drugih hrvatskim regijama ili postoje značajnije razlike među njima?

U svim hrvatskim regijama pojavljuju se slični procesi (depulacija, prirodni pad i iseljavanje mladih), ali njihov je intenzitet vrlo različit. U recentnom međupopisnom razdoblju ruralna područja Slavonije bilježe najdublje gubitke stanovništva ponajprije zbog izrazito negativnog migracijskog salda, dok su u Lici i Gorskoj Hrvatskoj glavni problem izrazita starost dobne strukture i visoki prirodni pad. Dalmacija ima podijeljenu sliku: priobalje i otoci blizu većih gradova demografski su stabilniji, dok Dalmatinska zagora slijedi slavonske obrasce iseljavanja. Najbolje stoje ruralna područja Sjevernog hrvatskog primorja i dijelovi Zagrebačke regije, gdje blizina urbanih središta ublažava i prirodne i migracijske gubitke, a demografska dinamika nerijetko je pozitivnija od pripadajućih središta.

Koji su glavni razlozi zbog kojih mladi napuštaju ruralna područja? Jesu li ti razlozi drugačiji nego prije 60 godina?

Migracije mladih iz ruralnih područja uglavnom slijede univerzalne zakonitosti push-pull faktora: ljudi odlaze iz slabije razvijenih sredina prema onima koje nude više obrazovnih, radnih i životnih mogućnosti. Stoga su glavni razlozi podjednaki – kombinacija strukturalnih, ekonomskih i društvenih razloga, no kontekst se poprilično promijenio. Prije 60 godina iseljavali su mladi i pretežito niskoobrazovani ruralni slojevi, najčešće iz agrarno prenaseljenih krajeva, gdje je bilo puno radne snage i malo nepoljoprivrednih mogućnosti. U neku ruku odlazak je čak imao razvojni karakter, ako bi se njime oslobađalo „viškova“. Nažalost, taj proces nije bio dovoljno osnažen modernizacijom poljoprivrede, stoga je ubrzo iza sebe u ruralnim područjima ostavio besperspektivnost. Danas često iseljavaju visokoobrazovani, kvalificirani radnici, zdravstveni djelatnici – dakle, profil je znatno širi, a često iseljavaju cijele obitelji. Osim ekonomskih razloga (niske plaće, nestabilni poslovi, slabe mogućnosti napredovanja), strukturalnih razloga (loša prometna dostupnost, postupno gašenje škola i javnih usluga, demografsko izumiranje), prisutni su i institucionalni razlozi (nepovjerenje u sustav, korupcija, osjećaj nejednakih prilika). Dok odlasci prije 60 godina nisu imali neposredan učinak na lokalne zajednice, današnji se pojavljuju u kontekstu već uznapredovale spirale propadanja i dalje je perpetuiraju. Stoga je danas češće iseljavanje po inerciji.

Hrvatsko katoličko sveučilište Zagreb

S obzirom na sve manji broj poljoprivrednika i poljoprivrednog stanovništva općenito, mogu li tehnologija i digitalizacija doprinijeti u zadržavanju mladih u ruralnim područjima Slavonije?

U predindustrijsko doba, kad se većina stanovništva bavila poljoprivredom, obiteljski domovi povezivali su funkcije stanovanja i rada. Tijekom industrijalizacije te su se funkcije razdvojile, što je između ostalog negativno djelovalo na razinu fertiliteta, zbog uključivanja žena na tržište rada i manje mogućnosti za brigu o djeci. Tehnologija i digitalizacija dovele su do toga da domovi opet postaju mjesta proizvodnje kapitala u nezanemarivoj mjeri. Sukladno tome, mogućnost rada na daljinu ili rad na daljinu uz povremeni dolazak na radno mjesto u većem gradu trebali bi biti okidači izraženijeg zadržavanja mladih u ruralnim područjima Slavonije, ali i potencijalnog porasta fertiliteta. Iako takav način rada nije primjenjiv na sva zanimanja, a u onima u kojima je primjenjiv nije uzeo zamah kakav se možda očekivao nakon pandemije, mnogo je pozitivnih iskustava, stoga takve fleksibilne modele rada treba poticati. Pritom se kao dva važna preduvjeta za intenzivniji razvoj takvih modela nameću opremljenost ruralnih područja zadovoljavajućom (telekomunikacijskom) infrastrukturom te dobra prometna povezanost. Navedeni preduvjeti ne samo da su važni za zadržavanje ruralnog stanovništva, već mogu ohrabriti i poduzetnike za otvaranje novih radnih mjesta.

Kako bi se u budućnosti mogla osigurati ta dva preduvjeta, posebice potonji znajući problematiku prometne povezanosti?

U Hrvatskoj ima puno prostora za unaprjeđenje željezničkog prometa i vjerujem da bi to trebalo biti od strateške važnosti jer bi pružilo višestruke benefite. Osim zadržavanja stanovništva u ruralnim područjima, moglo bi rasteretiti Zagreb i druge velike gradove prevelikog pritiska i primjerice usporiti rast cijena stanova. Naravno, postoje i područja smještena izvan željezničke mreže, ali i izvan glavnih prometnica. Zbog ekonomske neisplativosti autobusne se linije na takvim pravcima uglavnom prorjeđuju ili ukidaju, a time se perpetuira začarani krug izumiranja i propadanja rurisa. Promatrajući dobnu strukturu i negativan populacijski momentum u ruralnim područjima, možemo isto očekivati za sve veći broj naselja. Pritom nije problem mali broj stanovnika u nekom području, već neminovnost daljnje depopulacije. Možda bismo umjesto uvjetovanja mjera neposrednom ekonomskom isplativošću morali preokrenuti perspektivu i prilagoditi razvojne instrumente postojećim nestabilnim demografskim procesima i tražiti fleksibilna rješenja. U tom pogledu bit će zanimljivo pratiti razvoj autonomnih vozila, robotaksija i sl., čijim bi se angažmanom mogao anulirati nedostatak vozača, a možda bi se isplativost nerentabilnih lokalnih linija povećala. Punionice/terminali za takva vozila bili bi smješteni u regionalnim i područnim centrima – investiranjem u njih lokalne jedinice ponudile bi dopunsku uslugu svom stanovništvu. Možda je ovo jedna od budućih mjera za koje će se dodjeljivati državne ili europske subvencije. S druge strane, ako bi ljudi bili skeptični, može im se omogućiti i da sami upravljaju vozilom. Mogli bi se odvesti do željezničke postaje gdje bi vozilo preuzeo drugi korisnik ili bi se samo odvezlo prema terminalu. Vjerojatno ovo danas zvuči utopistički i možda je promašena ideja, ali ovo je samo primjer smjera promišljanja u kojem usluga ne ovisi o broju stanovnika već može biti fleksibilna.

S obzirom na sve rečeno, je li uopće realno težiti (demografskoj) revitalizaciji ruralnih područja općenito ili je to tek moguće u nekim ruralnim područjima?

Što je manje određeno naselje, to je vjerojatnije da će biti još manje i da će uskoro ostati bez stalnih stanovnika. Analiza dinamike obnove, starenja i izumiranja malih naselja u Hrvatskoj jasno pokazuje da revitalizacija nije jednako moguća u svim ruralnim područjima, nego ponajprije u onima koja još uvijek imaju minimalnu „kritičnu masu“ mladog stanovništva. U posljednjem se međupopisju granice vjerojatnosti obnove i vjerojatnosti izumiranja pomaknule su se nagore. Primjerice, ako neko naselje ostane bez najmlađe kohorte (0-4 godine), vjerojatnost da će se ona pojaviti nakon 10 godina je manja od 50 %. U velikom dijelu Hrvatske procesi su već snažno određeni kontinuiranim inercijskim starenjem, pri čemu se funkcije gase, dostupnost usluga slabi, a silnice koje potiču odlazak djeluju još snažnije.

Zanimljivo je primijetiti kako je temeljna organizacija našeg društva (obrazovni sustav, tržište rada, mirovinski model) nastala u vrijeme kad je stanovništvo bilo znatno mlađe. Stoga je imalo smisla da veći broj mlađih radnika uplaćuje mirovine tada manjem broju starijeg stanovništva. Migracije iz sela u gradove često su rasterećivale prevelik broj agrarnog stanovništva. Kvalificirani radnik vrlo bi lako pronašao posao u struci. Oni najobrazovaniji činili su izrazitu manjinu i nezamislivo je da ne bi mogli pronaći profesionalan angažman. Danas je momentum okrenut u suprotnom smjeru. Najobrazovaniji često ne mogu do zaposlenja u struci, dok su radnici pojedinih strukovnih zanimanja traženiji no ikad. Brojčano snažni baby boomeri ušli su u umirovljeničku dob, dok u radnu dob ulaze sve malobrojnije generacije, što stvara strahovite probleme zdravstvenim, mirovinskim i drugim sustavima. No najgore je što postojeća struktura nije stalna i fiksna – da jest, društvo bi joj se s vremenom prilagodilo – već se ona neprestano mijenja nagore. Stoga postojeći modeli teško odgovaraju realnostima demografski ispražnjenih prostora s inverznom dobnom strukturom.

emedjimurje.hr

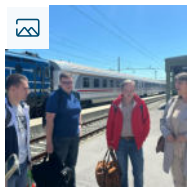
Na kraju, koje javne politike smatrate ključnima u tom smjeru?

Moguće da je početak rješavanja problema spoznaja kako se stvorio preveliki disbalans između društvene organizacije i demografskih okvira. Umjesto da pokušavamo nove demografske izazove uklopiti u staru društvenu arhitekturu, možda je potrebno obratno: prilagoditi društvene sustave demografskim okvirima. To ne znači da treba odustati od ruralnih područja, već kroz fleksibilna rješenja treba postaviti strateške temelje za „zdrav“ razvoj cijelog teritorija, prije svega razvojem infrastrukture. Ključne politike trebale bi poticati zadržavanje stanovništva, ali i ohrabrivati preseljenja iz gradova kroz porezne olakšice, subvencionirano stanovanje i benefite, da ruralna područja budu konkurentna do te mjere da ne bi o preseljenje razmatrali samo pojedinci i avanturisti, već značajniji dio populacije. Sekundarni cilj ove strateške mjere bio bi rasteretiti cijene stanovanja u gradovima. Ako se i ovo čini previše utopističkim i ako bi se tražile neposrednije mjere, tada

je moguće poticati razvoj raznovrsnije obrazovno-profesionalne strukture – ne nužno poticati sve prema visokom obrazovanju, nego stipendirati i jačati srednja i strukovna zanimanja usklađena s profilom pojedinih regija. Uz to, važno je promovirati pozitivno ozračje života u ruralnim sredinama (pri čemu dio posla odrađuju negativne strane života u gradu). Unatoč svemu navedenom, teško je očekivati nagli preokret u smjeru migracije grad-selo jer trebamo biti svjesni da je današnje društvo visoko tehnologizirano, potrošački usmjereno i naviklo na udobnost gradske svakodnevice. Ipak, dugoročne demografske i prostorne strategije s fleksibilnim rješenjima mogu stvoriti uvjete da ruralna područja postanu održiva, privlačna i funkcionalna, barem ondje gdje za to postoji demografska osnova. Na kraju, možda se ne trebamo voditi kratkoročnim trendovima i činjenicom da neki procesi nisu krenuli prema očekivanjima. Ako vjerujemo da su neke strategije doista kvalitetne, trebali bismo ih primjenjivati i čekati.

Tekst financira Agencija za elektroničke medije, u sklopu Programa za poticanje novinarske izvrsnosti.

Sve članke serijala moguće je pronaći u nastavku:

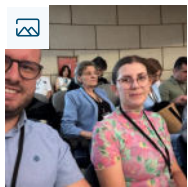
ANALIZIRA IVAN MAJSTORIĆ

Kada bi i kako mladima ruralna područja postala poželjan dom?

EVO KAKO SU MLADI OSTALI NA SELU

'Nadam se da će iz Andrijevacca krenuti revolucija kakvu trebamo'

PIŠE IVAN MAJSTORIĆ

Kako svoju lokalnu zajednicu pokreću znanjem i radom?

PIŠE IVAN MAJSTORIĆ

'Gradovi i općine mjerama se trebaju natjecati u zadržavanju mladih'

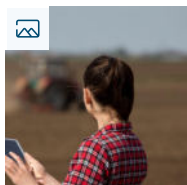
VRATIO SE U RODNO SELO I POSTAO NAČELNIK

Politika ne mora biti prljav posao, nego sredstvo za razvoj i napredak

MLADI - SNAŽAN GLAS ZABORAVLJENIH SLAVONSKIH SELA

Osnovali seoski portal te u godinu i pol postigli veliki uspjeh

ANALIZIRA IVAN MAJSTORIĆ

Kako žene oblikuju budućnost naših sela?

ANALIZIRA IVAN MAJSTORIĆ

Sociolog otkrio: Što mlade (ipak) može zadržati na selu?

